

UYGULAMALI PSİKOLOJİDE UZMANLAŞMAYLA İLGİLİ İKİ YANILGI*

Doç. Dr. N. Öner
Boğaziçi Üniversitesi
Eğitim Bölümü

Konuyu üç kavram üzerinde durmak suretiyle işlemek istiyorum. Bunlar psikoloji eğitimi, uygulamalı psikoloji ve uzmanlaşma.

PSİKOLOJİ EĞİTİMİ

Psikoloji eğitimi üniversite lisans seviyesinde bir temel eğitimidir. Dört yıllık lisans programını içerir. Amacı psikoloji sahasında temel eğitim vermektir; tıpkı diğer temel bilimlerden matematik, kimya, fizik ve biyolojide olduğu gibi. Öğrenciye psikolojinin kuram, ilke ve temel süreçlerini tanıtmak, psikolojiyle yakın ilişkisi ve psikolojiye katkısı bulunan biyoloji, sosyoloji, matematik ve istatistik gibi diğer alanlarla öğrenciyi karşı karşıya getirmek bu temel eğitimin kapsamındadır. Bu arada bazı psikoloji bölümlerinde uygulamalı birkaç ders bulunabilir. Ancak bir ya da birkaç uygulamalı ders almış bir psikoloji lisans mezunu uygulama yapma beceri ve yetkisini kazanmış sayılmaz. Hele uzman psikolog hiç sayılmaz.

Özet olarak, psikolojide lisans eğitimi yapmış bir kişi psikolojide temel düşünme yaklaşımını kazanmış olur. Hepsi bu kadar! Meslek yada uzmanlık çalışması yapmış sayılmaz. Uzmanlık,

ancak master derecesi seviyesinde yapılan çalışmalar sonucu elde edilebilir.

UYGULAMALI PSİKOLOJİ

Psikolojide uygulama, lisans döneminde kazanılan temel psikoloji bilgisi ve psikolojik ilkelerin işlerliğini denemektir. Uygulamalı psikoloji, psikolojik bulgular ve bu bulguların ışığında geliştirilmiş ilkelerden yararlanarak normal olsun ya da olmasın tüm bireylerin davranışlarını betimleme, açıklama ve değiştirme gibi işlevleri üstlenen bir daldır. Aynı zamanda deneyimlerini sistematik bir şekilde değerlendirerek temel psikolojiye katkıda bulunur.

Uygulamalı psikoloji bireylerin günlük yaşamlarında mutlu (hiç değilse uyumlu) olabilmeleri için sorunlarının önlenmesinde ve/ya da çözümlenmesinde yardımcı olmayı amaçlar. Fiziksel, zihinsel ve duygusal yönleriyle insanın en üst seviyede fonksiyon görmesini; bireysel ve toplumsal üretkenliğin artmasını kolaylaştıracak yolları arar. Amacına ulaşmak için çevre ayarlaması, bireyler arası ilişkilerin planlanması, program geliştirme ve davranış değiştirmesi (psikoterapide ve davranış terapilerinde olduğu gibi işlemeyen, etkin olmayan eski davranışların söndürülmesi ve yeni davranışların kazandırılması) gibi faaliyetlerde bulunur. Sağ-

* 18 Ekim 1979 tarihinde yayınlanmak üzere alınmıştır.

lık, eğitim ve sanayi kurumları başta olmak üzere toplumun pek çok kesiminde etkin olabilir. Klinik Psikoloji, Okul Psikolojisi, Danışma Psikolojisi, Psikometri ve Endüstri Psikolojisi belli başlı uygulamalı uzmanlaşma sahalarıdır.

PSİKOLOJİDE UZMANLAŞMA

Uzmanlaşma psikolojinin herhangi bir alt dalında derinlemesine bir çalışma sonucunda o alt dalda, etkin ve yetkin duruma gelmektir. Bu uzmanlaşma temel psikoloji eğitimini izler ve iki yıllık bir lisans üstü çalışmayı gerektirir. Kuramsal çalışma ve deneysel pratik uygulamayı içerir. Örneğin, klinik psikolojide uzmanlaşmış bir kişi, araştırma ve uygulama çalışmalarıyla bir psikiyatri ya da psikoloji kliniğinde deneyim kazanmış psikologların denetiminde eğitim görmüş bir meslek adamıdır. (Klinik, Endüstri ve Okul Psikolojisinde uzmanlaşmayla ilgili ayrıntılı bilgi için, Savaşır, 1979; Toker, 1979; ve Öner, 1979, ve bakınız.)

YANILGILAR

Yukardaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi psikolojide lisans eğitimi tamamlamış bir kişi psikolojiyi icra edebilecek bilgi, beceri ve deneyimi kazanmış sayılmaz. Durum böyle olunca bir psikolog olarak işlev göremez. Ülkemizde, birçok psikolog lisans mezunu, yaşamını kazanma gereği sonucu, bir zorlama içersinde, eğitim, sağlık, sanayi vs. gibi herhangi bir kuruluşta «psikolog» olarak görev alabilmektedir. İşte yanılığının birincisi budur.

Temel psikoloji eğitiminden geçmiş bir kişinin kendisini meslek eğitimi görmüş ve meslek çalışmalarına hazırlanmış olarak kabul etmesi bir yanılığdır. Bu yanılığın psikolojinin saygın

ğını zedeler. Nitekim psikolog olarak çalışmayı denemiş kimi psikoloji lisans mezunları, iş başında karşılaştıkları sorunlarından dolayı kendilerinin bir meslek adamı olarak yetişmemiş olduklarını; mesleki sorumlulukları karşısında kendilerini yetersiz hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum karşısında kimileri kendilerini iş başında eğitme, ya da fırsat buldukça, bir üniversite mezuniyet sonrası programından yararlanma yollarını denemişlerdir. Olanaklarının elverdiği koşullarda bir lisans üstü programına girerek master seviyesinde eğitim görenler de olmuştur. Ancak fırsat ve olanakları bulunmayan psikoloji lisans mezunları çektikleri sıkıntılarla başbaşa kalmışlardır. Bu durumda kimileri «psikologluk oynamaktan» vazgeçmiş; kimileri ise kendilerince en uygun olan başka yolları seçmişlerdir. Soruna bir derece rahatlama getirmek amacıyla kimi üniversite programlarında (Örneğin, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde) alt düzeyde de olsa yardımcı psikolog olarak çalışabilecek, bazı uygulama becerilerini vermeye yönelik program değişikliklerine gidilmiştir. Ancak bu tür programlar bireyi yardımcı uygulamacı olarak hazırlar, bir psikolog olarak değil. Öztürk'ün (1979) gözlemleri de bu yöndedir. Şöyle ki, pek çok psikoloğun çalıştığı sağlık kurumlarındaki sorumlular, lisans seviyesindeki psikologların görevlerinde güvensiz ve yetersiz kaldıklarını bildirmişlerdir.

Uygulamalı psikolojide ikinci yanılığ ise uzmanlaşma alanıyla ilgilidir. Genel gözlemlerden görülüyor ki, Ülkemizde psikoloğun uzmanlık konusu, istihdam edildiği kuruluşun ihtiyaç ya da niteliğine göre saptanır. Örneğin, psikolojiden lisans diploması alan bir kişi eğer bir okulda ya da eğitim kurumunda çalışmak üzere istihdam edil-

mişse, kendisine okul psikoloğu, bir psikiyatri ya da ruh sağlığı kliniğinde çalışmak üzere istihdam edilmişse, klinik psikoloğu, ya da bir fabrikada, bir sanayi kuruluşunda çalışmak üzere istihdam edilmişse de endüstri psikoloğu ünvanını verir. Bir anlamda, bu ünvanla bir uzmanlık iddasında bulunmuş olur.

Her uzmanlıkla ve beraberinde getirdiği ünvanla birlikte rol ve işlev beklentileri vardır. Bu beklentiler diğer meslek adamlarının taleplerini etkiler. Rol ve işlev beklentilerinin gerçekleşemediği durumlarda gereken meslekler arası iletişim ve işbirliğini sağlamak zor ya da imkansızdır. Bir uzmandan beklenen işlev ve hizmetlerin gerçekleşmesi için kişinin ancak o uzmanlık dalında eğitilmesi gerekir. Herhangi bir kurumun mahiyetine göre belirlenen uzmanlık ve ünvan beklenen hizmetleri garanti etmediği gibi, o meslek alanının saygınlığını yitirmede de et-

kili olur. Kısacası, uygulamalı psikolojide uzmanlaşma, rastgele bir ünvan edinme değil; dikkatle hazırlanmış, denetimli bir eğitim ve yetiştirme süreci sonunda kazanılan bilgi ve becerilerin verdiği bir yetkinliktir.

KAYNAKLAR

- Öztürk, Orhan, «Psikologların görev tanımını ve yetkileri üzerine», *Psikoloji Dergisi*, Sayı 5, Mart 1979. Ankara, 7-8
- Öner, Necla, «Okul Psikolojisi», *Psikoloji Dergisi*, Sayı 8, Aralık 1979, 15
- Savaşır, Işık, «Klinik Psikoloji», *Psikoloji Dergisi*, Sayı 6, Haziran 1979. Ankara, 10.
- Toker, Fethi, «Endüstri Psikoloğu», *Psikoloji Dergisi*, Sayı 5, Mart 1979. Ankara, 8.